МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки, підприємництва та інформаційних технологій

Кафедра підприємницьких та соціальних технологій

Допущено до захисту
“_____” _____ 2026 р.
Зав. кафедри, д.е.н., професор
_____ **Соколюк С.Ю.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

Виконав – студент 3 курсу, групи 31б-сз
освітньої програми «Соціальне забезпечення»
спеціальності 232 Соціальне забезпечення
КУРОЛАП Дмитро Ігорович

Науковий керівник – доктор філософії, доцент
БЛЕНДА Наталія Олександрівна

Умань – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і підприємництва
Кафедра підприємництва та бізнес-технологій
Освітня програма Соціальне забезпечення
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
(код, назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)
"_____" _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студенту Куролапу Дмитру Ігоровичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Система професійного навчання як фактор ефективної зайнятості
керівник роботи Бленда Наталія Олександрівна, доктор філософії, доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від "02" червня 2026 року № 01-06/207

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи законодавчі й нормативні акти Верховної Ради України; Кабінету Міністрів України; матеріали Міністерства освіти і науки, Державної служби зайнятості України; Державної служби статистики України

4. Перелік питань, які потрібно розробити
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

5. Перелік графічного матеріалу
4 таблиці, 8 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів проекту	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	12.09.2025	
2.	Одержання індивідуального завдання	15.09.2025	
3.	Складання календарного плану написання кваліфікаційної роботи	15.09.2025	
4.	Підготовка до виконання кваліфікаційної роботи - підбір та вивчення літератури - участь у виконанні науково-дослідних робіт - виконання курсових робіт - інші заходи	впродовж навчання	
5.	Уточнення теми кваліфікаційної роботи та календарного плану-графіка, виходячи зі специфіки базового підприємства, установи	12.11.2025	
6.	Підготовка: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - висновків	 грудень 2025 січень-березень 2026 квітень 2026 квітень 2026	
7.	Доопрацювання кваліфікаційної роботи з урахування зауважень наукового керівника	квітень 2026	
8.	Написання та оформлення роботи в остаточному варіанті	травень 2026	
9.	Перевірка роботи на академічний плагіат	08.06.2026	
10.	Одержання відгуку наукового керівника	09.06.2026	
11.	Попередній захист роботи на кафедрі	15.06.2026	
12.	Затвердження роботи завідувачем кафедри	16.06.2026	
13.	Одержання рецензії	17.06.2026	
14.	Захист кваліфікаційної роботи	25.06.2026	

Студент _____ **Куролап Д.І.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ **Бленда Н.О.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну роботу бакалавра «Система професійного навчання як фактор ефективної зайнятості»

студента факультету економіки, підприємництва та інформаційних технологій Уманського національного університету

Куролапа Дмитра Ігоровича

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню системи професійного навчання як одного з ключових факторів забезпечення ефективної зайнятості населення в сучасних соціально-економічних умовах. Актуальність теми зумовлена стрімкими змінами на ринку праці, цифровізацією економіки, трансформацією професійної структури зайнятості, а також необхідністю підвищення конкурентоспроможності працівників.

У роботі розкрито теоретичні засади професійного навчання, визначено його роль у формуванні трудового потенціалу та забезпеченні ефективної зайнятості населення. Досліджено основні функції професійного навчання, його принципи та взаємозв'язок із розвитком людського капіталу. Особливу увагу приділено аналізу сучасних тенденцій функціонування системи професійної освіти й професійного навчання в Україні.

Проведено аналіз стану зайнятості населення, рівня безробіття та впливу професійного навчання на адаптацію працівників до потреб сучасного ринку праці. Визначено ключові проблеми розвитку системи професійного навчання, серед яких недостатнє фінансування, невідповідність освітніх програм потребам роботодавців, низький рівень розвитку дуальної освіти та обмежене впровадження інноваційних технологій у навчальний процес.

У роботі обґрунтовано напрями вдосконалення системи професійного навчання в Україні. Запропоновано заходи щодо розвитку безперервної освіти, цифровізації навчального процесу, посилення співпраці між закладами освіти та роботодавцями, а також удосконалення державної політики у сфері зайнятості та професійної підготовки кадрів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій для підвищення ефективності

функціонування системи професійного навчання та забезпечення конкурентоспроможності робочої сили в Україні.

Анотація

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні та практичні аспекти функціонування системи професійного навчання як важливого чинника забезпечення ефективної зайнятості населення та розвитку трудового потенціалу. Проведено аналіз сучасного стану професійної освіти в Україні, визначено основні проблеми її розвитку, зокрема невідповідність підготовки кадрів потребам ринку праці, недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення та обмежене впровадження інноваційних технологій. Обґрунтовано напрями вдосконалення системи професійного навчання шляхом модернізації освітніх програм, розвитку дуальної освіти, цифровізації освітнього процесу та посилення співпраці між закладами освіти, державою і роботодавцями.

Ключові слова: професійне навчання, професійна освіта, зайнятість населення, ринок праці, людський капітал, безробіття, перекваліфікація.

The summary

The qualification work explores the theoretical and practical aspects of the functioning of the vocational training system as an important factor in ensuring effective employment of the population and the development of labor potential. An analysis of the current state of vocational education in Ukraine is carried out, the main problems of its development are identified, in particular, the mismatch of personnel training with the needs of the labor market, insufficient level of material and technical support and limited implementation of innovative technologies. The directions of improving the vocational training system through the modernization of educational programs, the development of dual education, the digitalization of the educational process and the strengthening of cooperation between educational institutions, the state and employers are substantiated.

Keywords: vocational training, vocational education, employment of the population, labor market, human capital, unemployment, retraining.

ЗМІСТ

ВСТУП 7

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ 9

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ 15

2.1. Сучасний стан професійної освіти в Україні 15

2.2. Вплив потреб ринку праці на розвиток системи професійної освіти 23

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ 31

ВИСНОВКИ 38

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 41

ВСТУП

Сучасний етап розвитку економіки характеризується глибокими трансформаційними процесами, які супроводжуються швидкими змінами у структурі ринку праці, поширенням цифрових технологій, автоматизацією виробництва та зростанням вимог до професійних компетентностей працівників. У таких умовах особливого значення набуває система професійного навчання, яка забезпечує формування якісного людського капіталу, сприяє адаптації населення до нових умов праці та виступає важливим чинником ефективної зайнятості.

Для України проблема професійного навчання є особливо актуальною в умовах соціально-економічної нестабільності, структурних змін в економіці, військових викликів та масштабних міграційних процесів. Невідповідність професійних навичок працівників потребам сучасного ринку праці, високий рівень безробіття серед молоді, дефіцит кваліфікованих кадрів у виробничій сфері та зростання конкуренції на ринку праці потребують удосконалення системи професійної підготовки та перепідготовки кадрів.

Професійне навчання виступає важливим інструментом забезпечення продуктивної зайнятості населення, підвищення рівня доходів громадян та соціальної стабільності суспільства. Воно сприяє розвитку професійних компетентностей, мобільності працівників, формуванню інноваційного потенціалу економіки та підвищенню4 конкурентоспроможності держави загалом. Водночас сучасна система професійного навчання в Україні потребує модернізації відповідно до міжнародних стандартів і потреб ринку праці.

Теоретичні та практичні аспекти професійного навчання, розвитку людського капіталу та забезпечення зайнятості населення досліджували багато вітчизняних і зарубіжних науковців. Проте сучасні виклики, пов’язані з цифровізацією економіки, змінами структури професій та необхідністю безперервного навчання, обумовлюють потребу в подальшому науковому дослідженні цієї проблематики.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження системи професійного навчання як фактора ефективної зайнятості населення та розробка напрямів її вдосконалення в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити теоретичні засади професійного навчання;
- визначити роль професійної освіти у забезпеченні ефективної зайнятості;
- проаналізувати сучасний стан системи професійного навчання в Україні;
- виявити основні проблеми функціонування системи професійного навчання;
- обґрунтувати напрями вдосконалення професійного навчання в умовах трансформації ринку праці.

Об’єктом дослідження є система професійного навчання в Україні.

Предметом дослідження є соціально-економічні відносини, що виникають у процесі функціонування системи професійного навчання та її впливу на ефективну зайнятість населення.

У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: аналізу і синтезу, порівняння, статистичного аналізу, системного підходу, узагальнення та графічного методу.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, статистичні дані, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали міжнародних організацій та офіційні аналітичні джерела.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації економіки та трансформації ринку праці особливого значення набуває система професійного навчання населення. Саме рівень професійної підготовки визначає конкурентоспроможність працівника, його здатність адаптуватися до структурних змін в економіці та забезпечувати власну економічну стабільність. Для держави професійне навчання є одним із ключових механізмів формування людського капіталу, забезпечення продуктивної зайнятості та підвищення рівня соціально-економічного розвитку [42].

Роль професійного навчання суттєво посилюється в умовах структурної трансформації економіки. Стрімкий розвиток цифрових технологій, автоматизація виробничих процесів, модернізація підприємств та зміни у структурі господарства спричиняють поступове скорочення попиту на окремі професії та одночасне виникнення нових спеціальностей. За таких умов працівники повинні постійно оновлювати свої професійні знання, удосконалювати практичні навички та адаптуватися до нових вимог ринку праці. Безперервний професійний розвиток стає необхідною умовою підтримання конкурентоспроможності працівника та його успішної інтеграції у сучасне трудове середовище.

Професійне навчання має вагомий вплив і на рівень матеріального добробуту населення. Працівники, які володіють високим рівнем кваліфікації та сучасними професійними навичками, мають більше можливостей для успішного працевлаштування, професійного просування та отримання конкурентної заробітної плати. Крім того, систематичне підвищення кваліфікації сприяє формуванню мотивації до праці, розвитку професійного потенціалу та підвищенню продуктивності праці. Для роботодавців це також має позитивне значення, оскільки кваліфіковані працівники забезпечують ефективніше виконання виробничих завдань та сприяють підвищенню

конкурентоспроможності підприємств [40].

Професійне навчання охоплює процес здобуття, оновлення та вдосконалення професійних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання певної трудової діяльності. Воно включає професійну освіту, перепідготовку кадрів, підвищення кваліфікації, стажування та безперервне навчання впродовж життя [37].

У сучасній економіці професійне навчання перестає бути одноразовим етапом у житті людини. Динамічні зміни технологій, автоматизація виробництва, розвиток штучного інтелекту та цифрових платформ формують потребу у постійному оновленні компетентностей працівників. У зв'язку з цим концепція «навчання впродовж життя» стає основою сучасної кадрової політики більшості розвинених країн.

В Україні професійне навчання є важливим інструментом подолання безробіття, адаптації населення до змін на ринку праці та забезпечення економіки кваліфікованими кадрами. Особливої актуальності ця проблема набула в умовах воєнного стану, коли значна частина населення втратила робочі місця або була змушена змінити професію через релокацію підприємств, руйнування виробничої інфраструктури та структурні зміни економіки [1].

Науковці трактують професійне навчання як систему організаційних, економічних і педагогічних заходів, спрямованих на здобуття професійних навиків відповідно до потреб ринку праці. Ефективна система професійного навчання забезпечує узгодження інтересів держави, роботодавців та працівників, сприяє підвищенню продуктивності праці та зниженню рівня безробіття.

Важливе значення професійного навчання полягає також у забезпеченні соціальної мобільності населення. Завдяки отриманню нових компетентностей людина має можливість змінити сферу діяльності, підвищити власний дохід та адаптуватися до сучасних економічних викликів. Для молоді професійне навчання створює передумови для успішного входження на ринок праці, а для

осіб старшого віку - можливість продовження трудової діяльності [2].

Система професійного навчання безпосередньо впливає на рівень зайнятості населення. Чим вищий рівень кваліфікації працівників, тим більшими є їхні шанси на працевлаштування та професійну реалізацію. Натомість недостатній рівень професійної підготовки часто стає причиною структурного безробіття, коли наявні вакансії не відповідають професійним навичкам шукачів роботи [29].

Особливе місце професійне навчання займає у вирішенні проблем зайнятості молоді. Молоді люди, які лише розпочинають трудову діяльність, нерідко стикаються з труднощами під час пошуку першого робочого місця через відсутність практичного досвіду. Участь у програмах професійної підготовки, стажуваннях, виробничій практиці та системі дуальної освіти дає можливість молоді отримати необхідні практичні компетентності, адаптуватися до умов реального виробництва та підвищити власну конкурентоспроможність на ринку праці. Поєднання теоретичного навчання з практичною діяльністю дозволяє формувати фахівців, які краще відповідають потребам сучасної економіки [40].

Важливе значення професійне навчання має також для підтримки зайнятості внутрішньо переміщених осіб та громадян, які втратили роботу. В умовах воєнного стану значна кількість населення була змушена змінити місце проживання, сферу діяльності або професію. За таких обставин саме програми професійної перепідготовки та перекваліфікації сприяють адаптації населення до нових соціально-економічних умов і забезпечують можливість інтеграції у регіональні ринки праці. Отримання нових професійних навичок дозволяє безробітним та внутрішньо переміщеним особам швидше знаходити роботу й відновлювати власну економічну стабільність [7].

Міжнародна організація праці наголошує, що інвестиції у професійне навчання сприяють економічному зростанню, розвитку інновацій та підвищенню конкурентоспроможності держави. У країнах Європейського Союзу професійна освіта та професійне навчання розглядаються як один із

базових інструментів формування стійкого ринку праці [9].

Таким чином, професійне навчання є важливою складовою соціально-економічної політики держави та одним із ключових факторів забезпечення ефективної зайнятості населення.

Правове регулювання професійного навчання в Україні здійснюється на основі Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів. Основними нормативними документами у сфері професійного навчання є:

- Закон України «Про освіту» [12];
- Закон України «Про професійну освіту» [14];
- Закон України «Про зайнятість населення» [13];
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні;
- державні програми зайнятості населення.

Закон України «Про зайнятість населення» визначає професійне навчання як один із основних напрямів державної політики у сфері зайнятості. Документ передбачає організацію професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації безробітних за кошти державного бюджету[13].

Важливу роль у професійному навчанні населення відіграє Державна служба зайнятості України. Служба організовує професійне навчання безробітних відповідно до актуальних потреб ринку праці. Навчання здійснюється у центрах професійно-технічної освіти служби зайнятості та інших освітніх установах.

Останніми роками в Україні активно впроваджуються реформи професійної освіти. Основними напрямами реформування є модернізація освітньої інфраструктури, розвиток дуальної освіти, цифровізація навчального процесу та посилення співпраці з роботодавцями.

В умовах євроінтеграції Україна адаптує систему професійного навчання до європейських стандартів. Значна увага приділяється розвитку компетентнісного підходу, підвищенню якості освіти та забезпеченню мобільності працівників [1].

Система професійного навчання є складним багаторівневим механізмом, який об’єднує державні органи влади, заклади освіти, роботодавців, служби зайнятості та безпосередньо працівників. Її головною метою є забезпечення економіки кваліфікованими кадрами відповідно до потреб сучасного ринку праці.

До основних елементів системи професійного навчання належать:

- заклади професійної (професійно-технічної) освіти;
- центри професійного навчання;
- система післядипломної освіти;
- корпоративне навчання на підприємствах;
- державна служба зайнятості;
- приватні освітні організації та онлайн-платформи [20].

Кожен із зазначених елементів виконує окремі функції у формуванні професійних компетентностей населення. Професійна освіта забезпечує підготовку кваліфікованих робітників для промисловості, будівництва, транспорту та сфери послуг. Післядипломна освіта та курси підвищення кваліфікації сприяють професійному розвитку працівників.

Важливим елементом сучасної системи професійного навчання є неформальна освіта. Вона охоплює короткострокові тренінги, вебінари, онлайн-курси та програми сертифікації, які дозволяють швидко отримати актуальні навички відповідно до потреб роботодавців [32].

Основними функціями системи професійного навчання є:

1. Освітня функція - формування професійних знань, умінь і навичок.
2. Економічна функція - забезпечення ринку праці та економіки кваліфікованими кадрами.
3. Соціальна функція - сприяння зайнятості та соціальній адаптації населення.
4. Інноваційна функція - формування сучасних цифрових і технологічних компетентностей.
5. Адаптаційна функція – забезпечення швидкого реагування на зміни

ринку праці [45].

Важливою особливістю сучасної системи професійного навчання є її орієнтація на компетентнісний підхід. Основна увага приділяється не лише теоретичним знанням, а й практичним навичкам, які відповідають потребам роботодавців.

Сьогодні роботодавці дедалі більше зацікавлені у співпраці із закладами освіти. Поширюється дуальна форма навчання, яка поєднує теоретичну підготовку із практичною роботою на підприємствах. Такий підхід сприяє швидшій адаптації випускників до професійної діяльності та підвищує їх конкурентоспроможність на ринку праці [21].

Водночас в Україні існує низка проблем у функціонуванні системи професійного навчання. Серед них можна виділити недостатнє фінансування, застарілу матеріально-технічну базу окремих закладів освіти, невідповідність освітніх програм сучасним потребам економіки та недостатню взаємодію між освітою і бізнесом [23].

Для підвищення ефективності системи професійного навчання необхідно забезпечити модернізацію освітніх програм, розвиток цифрових технологій у навчанні, підтримку дуальної освіти та посилення співпраці між державою, роботодавцями та освітніми установами.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ

2.1. Сучасний стан професійної освіти в Україні

В Україні зберігаються проблеми невідповідності професійної підготовки потребам ринку праці, недостатнього фінансування та необхідності модернізації освітньої інфраструктури. Це зумовлює потребу у подальшому реформуванні системи професійного навчання та посиленні співпраці між державою, закладами освіти та роботодавцями.

Система професійної освіти та професійного навчання в Україні впродовж 2021-2025 років функціонувала в умовах масштабних соціально-економічних трансформацій, спричинених пандемією COVID-19, повномасштабною війною, демографічними втратами, внутрішньою та зовнішньою міграцією населення, а також змінами на ринку праці. Незважаючи на складні обставини, професійна освіта залишається важливим елементом забезпечення економіки кваліфікованими кадрами та формування людського капіталу держави.

Сучасна система професійної освіти України включає заклади професійної (професійно-технічної) освіти та систему професійного навчання дорослого населення. Її головним завданням є підготовка конкурентоспроможних працівників відповідно до потреб ринку праці, регіонального розвитку та процесів цифровізації економіки [42].

У 2021 році до закладів професійної освіти вступило понад 105 тис. осіб. Більшість здобувачів навчалися за регіональним замовленням, що свідчило про важливу роль місцевих органів влади у формуванні кадрового потенціалу регіонів. Водночас уже у 2022 році система професійної освіти зазнала суттєвих втрат через бойові дії, руйнування закладів освіти, вимушене переміщення учнів і педагогів та скорочення фінансування окремих програм.

Однією з ключових тенденцій 2022-2025 років стало скорочення мережі закладів освіти та зменшення контингенту здобувачів (рисунок 2.1). Частина професійно-технічних училищ та коледжів була евакуйована або тимчасово припинила діяльність у прифронтових регіонах. Водночас у центральних і західних областях спостерігалося зростання навантаження на заклади освіти через внутрішню міграцію населення.

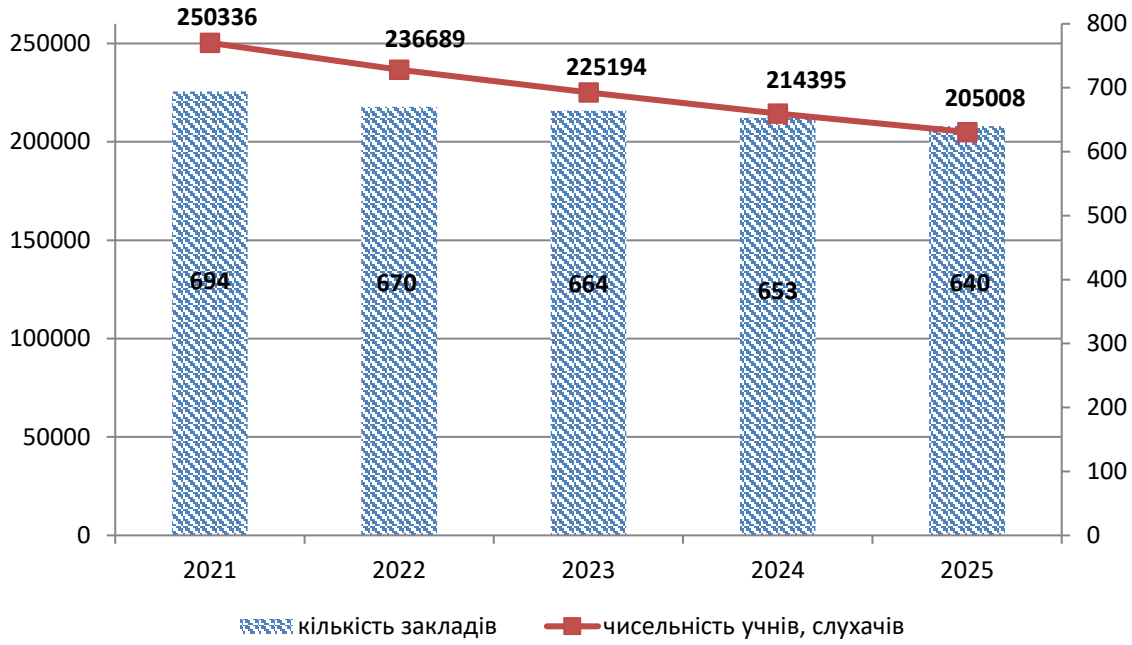

Рис. 2.1. Кількість закладів професійної освіти та чисельність учнів, слухачів на кінець року

Побудовано на основі даних [24]

Аналіз статистичних даних свідчить про поступове скорочення мережі закладів професійної освіти України та чисельності здобувачів освіти упродовж 2021-2025 років. Як видно з рис. 2.1, у 2025 році кількість закладів професійної освіти зменшилась до 640 проти 694 у 2021 році. Загальне скорочення становило майже 8 % - 54 заклади професійної освіти.

Наведені дані демонструють також динаміку поступового скорочення контингенту здобувачів професійної освіти впродовж 2021-2025 років. Спостерігається стале зниження чисельності учнів (слухачів): із 250,3 тис. осіб у 2021 році до 205,0 тис. осіб у 2025 році. Тобто, за досліджуваний період

контингент здобувачів професійної освіти скоротився більш ніж на 45 тис. осіб. Причинами такого спаду стали демографічна криза, міграція молоді за кордон, погіршення соціально-економічного становища населення, а також змінами у структурі попиту на ринку праці та популяризацією вищої освіти серед молоді.

Дані рис. 2.2 демонструють нерівномірність розподілу закладів професійної освіти між регіонами України.

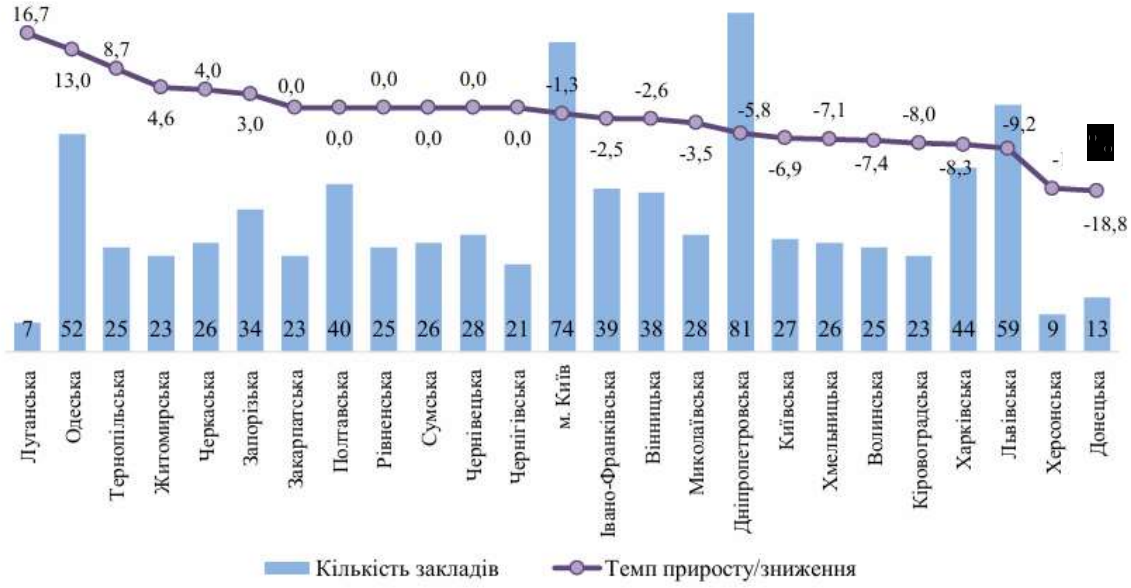

Рис. 2.2. Розподіл закладів професійної освіти в розрізі областей та відсоток їх приросту(зменшення) порівняно з 2020 роком

У різних областях спостерігаються відмінності як за кількістю закладів, так і за темпами їх скорочення порівняно з 2020 роком. Найбільша концентрація закладів характерна для більш населених та промислово розвинених регіонів, де традиційно існує підвищений попит на робітничі професії. Водночас у частині областей простежується значне скорочення мережі закладів, що зумовлено демографічними втратами, оптимізацією освітньої інфраструктури та наслідками воєнних дій.

Динаміку прийому та випуску здобувачів у закладах професійної освіти за 2021-2025 роки представлено на рисунку 2.3.

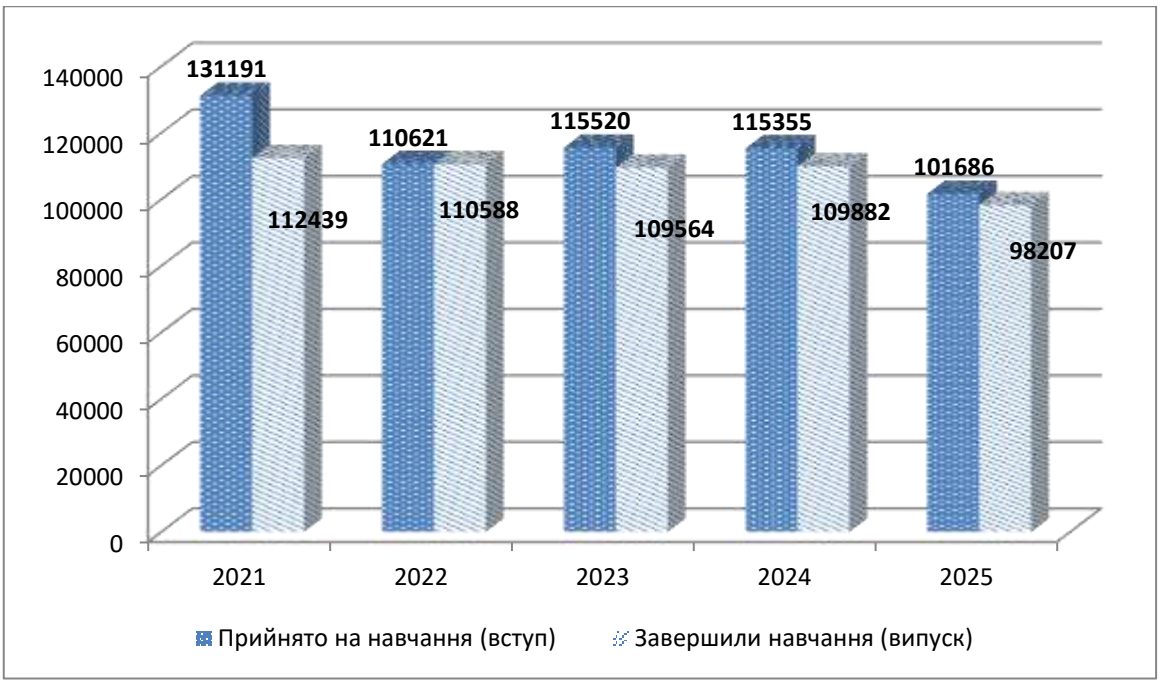

Рис. 2.3. Динаміка кількості осіб зарахованих на навчання та випущених із закладів професійної освіти

Побудовано на основі даних [24]

У 2021 році до закладів було зараховано понад 131 тис. осіб, однак у 2022 році цей показник різко знизився до 110,6 тис. осіб. У наступні роки спостерігалося незначне відновлення прийому, проте у 2025 році кількість вступників знову скоротилась до 101,7 тис. осіб.

Серед найбільш популярних професій, які обирають здобувачі:

- Кухар, кондитер - 45,3 тис. учнів;
- Водій - 38,7 тис. учнів
- Тракторист - 22,7 тис. учнів
- Автослюсар - 20,8 тис. учнів
- Електромонтер - 9,9 тис. учнів
- Кравець - 8,3 тис. учнів
- Маляр - 7,9 тис. учнів [47].

Відповідно до зменшення набору здобувачів освіти на навчання, аналогічна ситуація простежується і щодо випуску здобувачів освіти. Якщо у 2021 році навчання завершили 112,4 тис. осіб, то у 2025 році - лише 98,2 тис. осіб.

За останні роки змінилась не лише чисельність здобувачів професійної освіти, а також їх вікова структура. Інформацію щодо зміни вікової структури контингенту здобувачів професійної освіти містить табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Віковий контингент здобувачів у закладах професійної освіти [24]

Контингент здобувачів	2021р.	2022р.	2023р.	2024р.	2025р.	2025р. до 2021р. ,+,-
Всього учнів, слухачів, осіб, з них:	250336	236689	225194	214395	205008	-45328
- 15-17 років	150459	141071	133173	126065	124810	-25649
- 18-22 років	76718	71205	62748	59254	53887	-22831
- 23-25 років	5864	5960	5897	4846	3820	-2044
- 26-29 років	5547	5869	6334	5153	3817	-1730
- 30 років і більше	11748	12582	17042	19077	18674	+6926
Частка учнів, слухачів за віковими групами, з них:						
- 15-17 років	60,1	59,6	59,1	58,8	60,8	0,7
- 18-22 років	30,7	30,1	27,9	27,6	26,3	-4,4
- 23-25 років	2,3	2,5	2,6	2,3	1,9	-0,4
- 26-29 років	2,2	2,5	2,8	2,4	1,9	-0,3
- 30 років і більше	4,7	5,3	7,6	8,9	9,1	+4,4

Упродовж 2021-2025 років найбільшу частку учнів становила молодь віком 15-17 років. Її частка коливалася в межах 58-61 % від загальної чисельності здобувачів. У 2025 році кількість учнів цієї вікової категорії становила 124,8 тис. осіб, що на 25,6 тис. менше порівняно з 2021 роком. Друга за чисельністю група - молодь віком 18-22 роки. Її чисельність за аналізований період скоротилась із 76,7 тис. до 53,9 тис. осіб, а частка у структурі контингенту зменшилась із 30,7 % до 26,3 %.

Скорочення також спостерігається серед здобувачів віком 23-29 років. Водночас відмічаємо зростання кількості учнів (слухачів) віком 30 років і більше. Якщо у 2021 році їх налічувалось 11,7 тис. осіб, то у 2025 році - вже 18,7 тис. осіб. Частка цієї категорії зросла з 4,7 % до 9,1 %. Це свідчить про підвищення ролі професійної освіти у процесі перекваліфікації дорослого населення та адаптації працівників до нових умов ринку праці, а також

можливість отримання професійної освіти без НМТ на основі базової середньої освіти.

Досліджуючи контингент здобувачів професійної освіти, слід зазначити, що впродовж усього періоду (2021-2025 роки) переважають чоловіки, хоча їх чисельність поступово зменшується. На рисунку 2.4 представлено гендерний розподіл контингенту учнів закладів професійної освіти.

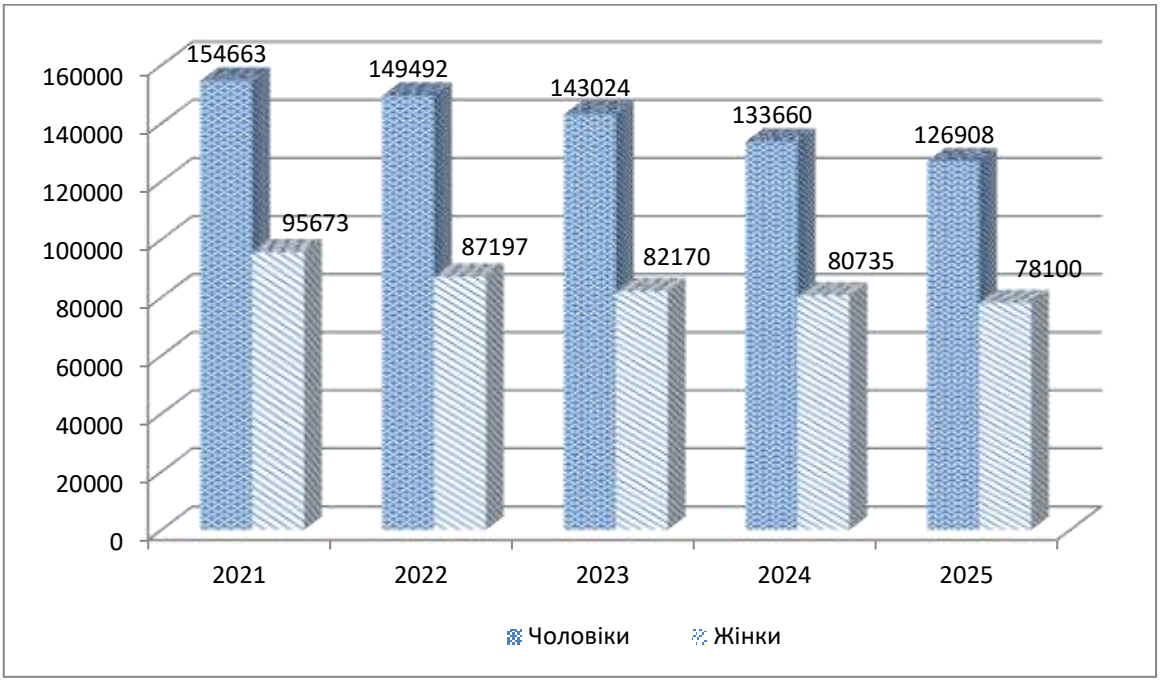

Рис. 2.4. Розподіл контингенту учнів закладів професійної освіти за гендерною ознакою (на кінець року)

Побудовано на основі даних [24]

У 2025 році кількість чоловіків у закладах професійної освіти зменшилась до 126,9 тис. осіб проти 2021 році за який чисельність здобувачів чоловічої статі становила 154,7 тис. осіб. При цьому чисельність жінок-здобувачів освіти також скоротилася - з 95,7 тис. до 78,1 тис. осіб. Така структура пояснюється тим, що значна частина професійної підготовки орієнтована на технічні та виробничі спеціальності, де традиційно переважають чоловіки. Разом із тим зберігається тенденція до поступового залучення жінок у сферу професійної освіти та опанування нових спеціальностей.

Проведений аналіз свідчить про наявність тенденції до скорочення мережі закладів професійної освіти та чисельності їх здобувачів. Водночас система професійної освіти продовжує відігравати важливу роль у підготовці кваліфікованих кадрів та професійній адаптації населення. Особливого значення набуває розвиток програм перекваліфікації дорослих, модернізація матеріально-технічної бази закладів та посилення взаємодії освіти з потребами сучасного ринку праці.

Крім закладів професійної освіти, отримати робітничу професію для безробітних допомагає Державна служба зайнятості України. Навчання здійснюється у центрах професійно-технічної освіти служби зайнятості та інших освітніх установах.

У таблиці 2.2 наведено основні показники професійного навчання безробітного населення у центрах Державної служби зайнятості та інших освітніх установах України за 2021–2025 роки.

Таблиця 2.2

Показники професійної освіти у центрах Державної служби зайнятості та інших освітніх установах за 2021 – 2025 роки [8]

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025р. до 2021 р.,%
Всього мали статус безробітного, тис. осіб	1191,0	867,6	483,2	388,5	358,4	-832,6
Проходили професійне навчання безробітні, тис. осіб	88,3	46,6	32,9	41,4	55,1	-33,2
- в т.ч. в центрах проф.освіти ДСЗ	50,6	28,8	33,0	24,0	25,0	-25,6

Професійне навчання залишається важливим інструментом підтримки зайнятості населення та підвищення конкурентоспроможності працівників. Проте, аналіз показників таблиці 2.2 свідчить про значне скорочення чисельності безробітних упродовж досліджуваного періоду. У 2021 році статус безробітного мали 1191,0 тис. осіб, тоді як у 2025 році - 358,4 тис. осіб. Відповідно зменшилася і кількість безробітних, які проходили професійне навчання: з 88,3 тис. осіб у 2021 році до 55,1 тис. осіб у 2025 році.

У центрах професійної освіти Державної служби зайнятості також спостерігалося скорочення кількості слухачів - з 50,6 тис. осіб у 2021 році до 25,0 тис. осіб у 2025 році. Водночас у 2024-2025 роках помітне поступове відновлення обсягів професійного навчання, що свідчить про зростання потреби у перекваліфікації та адаптації робочої сили до сучасних умов ринку праці [8].

Професійне навчання безробітного населення організовується службою зайнятості відповідно до актуальних потреб ринку праці, запитів роботодавців, а також з метою підтримки розвитку підприємницької діяльності. Для забезпечення ефективної професійної підготовки впроваджуються сучасні освітні програми, орієнтовані на швидке опанування необхідних компетентностей.

Центрами зайнятості розроблено та впроваджено 92 програми навчання за частковими кваліфікаціями, частина яких створена за підтримки міжнародних проєктів. Такі програми користуються значним попитом завдяки коротким термінам навчання, практичній спрямованості та можливості швидко адаптувати підготовку до потреб роботодавців. Навчання охоплює професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації незайнятого населення [44].

Особливу увагу приділено короткостроковим програмам тривалістю до 60 годин. Серед них - підготовка робітників з термоізоляції, монтажників віконних і дверних конструкцій, спеціалістів з монтажу пласких покрівель та фахівців із сучасних систем термомодернізації будівель. Важливою перевагою є можливість проходження дистанційного навчання за зазначеними програмами [8].

З розвитком цифровізації бізнесу Державна служба зайнятості впровадила програми підготовки кадрів для ІТ-сфери. Центрами професійно-технічної освіти ДСЗ розроблено 35 освітніх програм, пов’язаних із цифровими технологіями та інформаційними системами. Зокрема, здійснюється навчання з тестування програмного забезпечення, основ

комп’ютерної графіки, використання цифрових сервісів та електронних онлайн-ресурсів.

Крім того, функціонують курси цільового призначення, спрямовані на розвиток цифрової грамотності населення. Вони охоплюють вивчення офісних технологій, створення презентацій, використання сучасних комунікаційних платформ, основ роботи в Інтернеті, а також спеціалізовані програми для осіб старшого віку та працівників технічних професій [44].

Важливим складовим елементом системи професійного навчання є навчання безпосередньо на виробництві. Нові можливості для роботодавців в воєнний час гострого дефіциту професійних робітників на виробництві та навчання професійним навичкам безпосередньо на підприємствах надає Закон України № 4574-IX «Про професійну освіту» від 21 серпня 2025 року [14]. Застосування дуальної освіти як форми професійного навчання дає можливість роботодавцям активно впливати на зміст та якість професійної освіти [23].

2.2. Вплив потреб ринку праці на розвиток системи професійної освіти

Сучасний ринок праці перебуває у стані постійної трансформації під впливом економічних, соціальних, технологічних та демографічних змін. Розвиток цифрових технологій, автоматизація виробництва, структурні зміни в економіці, а також наслідки воєнного стану в Україні формують нові вимоги до професійної підготовки працівників. У таких умовах система професійної освіти набуває особливого значення, оскільки саме вона забезпечує підготовку кваліфікованих кадрів для різних галузей економіки та сприяє ефективній зайнятості населення [22].

Потреби ринку праці виступають одним із ключових чинників розвитку професійної освіти. Саме вони визначають перелік професій, які користуються найбільшим попитом, формують вимоги до рівня професійних компетентностей працівників та впливають на зміст освітніх програм.

Відповідно система професійної освіти повинна забезпечувати не лише теоретичну підготовку, а й формування практичних навичок, необхідних для успішної професійної діяльності.

В умовах повномасштабної війни в Україні суттєво зріс попит на робітничі професії. У 2023 році 59,1% усіх вакансій були зосереджені у сферах, де переважають робітничі спеціальності. Упродовж 2024–2027 років прогнозується подальше збільшення потреби у працівниках на 40–60% залежно від галузі економіки. Саме система професійної освіти має забезпечити задоволення цих потреб, проте сьогодні лише 68,3% випускників закладів ЗП(ПТ)О працевлаштовуються за здобутою професією [16].

За інформацією Державної служби зайнятості України, у 2024–2025 роках найбільш затребуваними залишалися кваліфіковані робітники технічного профілю, зокрема електрогазозварники, слюсарі, водії, працівники будівельної галузі, медичний персонал, фахівці сфери обслуговування та IT-галузі. Водночас на ринку праці продовжує спостерігатися нестача робітничих кадрів, що актуалізує необхідність удосконалення системи професійної освіти та її адаптації до сучасних потреб економіки [47]. Найбільш затребуваними у роботодавців є монтажники – 14% від усіх пропозицій та вантажники – 13% від загальної кількісті пропозицій роботи (рис. 2.5).

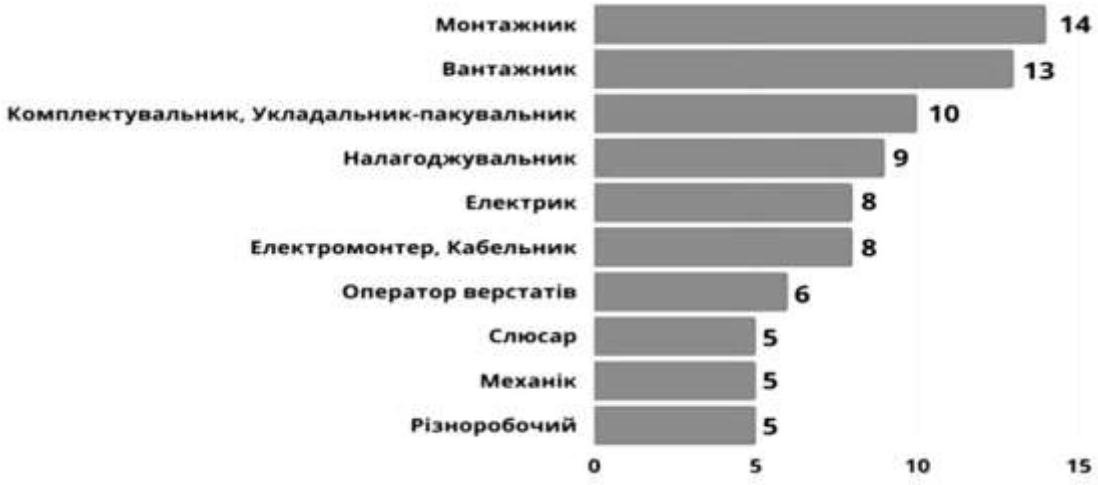

Рис. 2.5. Найбільш затребувані за кількістю пропозицій роботи робітничі професії в Україні, %

Наприкінці 2024 року середній рівень заробітної плати в Україні становив близько 20 тис. грн, що на 12,5% більше порівняно з попереднім роком. Водночас річний рівень інфляції досяг 11,2%, що свідчить про складні економічні умови та необхідність підвищення конкурентоспроможності працівників на ринку праці.

Найвищі темпи зростання заробітної плати у 2024 році були зафіксовані серед окремих професійних груп. Зокрема, доходи дизайнерів збільшилися на 64%, SMM-менеджерів -на 62%, майстрів з ремонту комп'ютерної техніки — на 56%, електриків - на 50%, а монтажників - на 48%.

Водночас окремі професії продемонстрували негативну динаміку оплати праці. Найбільше скорочення доходів спостерігалося серед фасадників (-10%). Також знизився рівень заробітної плати сторожів (- 8%), репетиторів (- 5%), складальників меблів (- 4%) та рихтувальників (- 4%) [29].

Фахівці зазначають, що ринок праці у 2024 році характеризувався не лише зростанням попиту на кваліфікованих працівників, а й посиленням кадрового дефіциту. При цьому розмір заробітної плати вже не є єдиним критерієм при виборі роботи. Для працівників дедалі більшого значення набувають безпечні умови праці, наявність соціального пакета, а також можливість отримання бронювання.

За оцінками аналітичних центрів і Державної служби зайнятості, найбільший дефіцит кадрів спостерігається у сферах інженерії, будівництва, енергетики, транспорту, легкої промисловості та аграрного сектору. Дослідження ринку праці у 2025 році засвідчують, що технічні спеціальності залишаються найбільш затребуваними, однак водночас вони не користуються достатньою популярністю серед абітурієнтів.

В Україні проблема невідповідності між професійною підготовкою та реальними потребами роботодавців залишається актуальною протягом тривалого часу. Часто випускники закладів освіти мають достатній рівень теоретичних знань, однак не володіють необхідними практичними навичками. Це негативно впливає на їх конкурентоспроможність на ринку праці та

ускладнює процес працевлаштування. Однією з причин такої ситуації є недостатній рівень взаємодії між закладами освіти та роботодавцями, а також повільне оновлення освітніх програм відповідно до сучасних вимог економіки [21].

Важливий вплив на розвиток професійної освіти здійснює технологічна модернізація виробництва. Автоматизація та цифровізація змінюють характер праці, що зумовлює необхідність постійного оновлення професійних знань і навичок. Сучасні роботодавці потребують працівників, які вміють працювати з цифровими технологіями, сучасним обладнанням та здатні швидко адаптуватися до нових виробничих умов. Саме тому система професійної освіти дедалі більше орієнтується на компетентнісний підхід, що передбачає поєднання теоретичної підготовки з формуванням практичних професійних компетентностей [32].

Одним із найбільш ефективних механізмів адаптації професійної освіти до потреб ринку праці є дуальна форма навчання. Її сутність полягає у поєднанні навчання у закладі освіти з практичною діяльністю на підприємстві. Такий підхід дозволяє здобувачам освіти отримувати професійний досвід ще під час навчання, а роботодавцям - брати участь у підготовці майбутніх працівників. Світовий досвід свідчить про високу ефективність дуальної освіти. Наприклад, у Німеччині значна частина молоді навчається саме за такою системою, що забезпечує високий рівень працевлаштування випускників та мінімізує молодіжне безробіття. Рівень працевлаштування випускників дуальних програм сягає 81,4%. Саме активне залучення бізнесу до організації дуальної освіти є важливою передумовою підвищення якості професійної підготовки та подолання дефіциту кадрів [16].

Попри значний потенціал розвитку дуальної форми професійної освіти в Україні, рівень залучення учнів до такої моделі навчання залишається низьким. У 2024/25 навчальному році лише 7,6% здобувачів освіти навчалися за дуальною формою. Однією з причин є вікові особливості учнів, оскільки більшість вступає до закладів ЗП(ПТ)О після 9 класу у віці 14–15 років.

Водночас чинне трудове законодавство обмежує можливості їх повноцінного залучення до виробничої практики. Це свідчить про необхідність пошуку ефективних механізмів поступової інтеграції молодших учнів у систему дуальної освіти [16].

Суттєвий вплив на розвиток професійної освіти мають також демографічні та міграційні процеси. Скорочення чисельності населення, трудова міграція та виїзд молоді за кордон спричиняють дефіцит кваліфікованих працівників у багатьох сферах економіки. Найбільша нестача кадрів спостерігається у промисловості, будівництві, транспорті, медицині та сфері послуг. У таких умовах професійна освіта повинна не лише забезпечувати підготовку молодих спеціалістів, а й створювати умови для перепідготовки дорослого населення та підвищення кваліфікації працівників.

Особливого значення професійне навчання набуло в умовах воєнного стану. Значна кількість громадян була змушена змінити місце проживання або професію. Програми професійної перепідготовки стали важливим інструментом підтримки зайнятості внутрішньо переміщених осіб та безробітних. Центри зайнятості активно організовують короткострокові курси навчання за професіями, які користуються попитом у конкретних регіонах.

У сучасних умовах професійна освіта поступово підвищує свій престиж у суспільстві. Тривалий час в Україні домінувала орієнтація на здобуття вищої освіти, що негативно впливало на популярність робітничих професій. Проте сучасні тенденції ринку праці свідчать про зростання попиту саме на кваліфікованих робітників, що сприяє зміні суспільного ставлення до професійної освіти.

Результати дослідження престижності професійної освіти в Україні, проведеного у 2025 році за ініціативи Міністерства освіти і науки України, підтверджують позитивні зміни у цій сфері (таблиця 2.3) [33].

Опитування охопило 18 979 випускників закладів професійної освіти України 2023 року випуску, що забезпечує високу репрезентативність отриманих результатів[33].

Таблиця 2.3

Основні показники працевлаштування випускників професійної освіти

Показник	Частка відносно загальної кількості випускників, %
Загальний рівень працевлаштування	68,3
Працевлаштовані в Україні	89,0
Працевлаштовані за кордоном	11,0
Чоловіки, які мають роботу	74,5
Жінки, які мають роботу	62,7
Працюють за здобутою професією	62,3
Використовують професійні навички у роботі	87,6
Не планують змінювати роботу	69,5

Наведені результати свідчать про достатньо високий рівень адаптації випускників професійної освіти до сучасного ринку праці. Особливо важливим є те, що понад 62% випускників працюють саме за отриманою професією, а 87,6% використовують здобуті професійні навички у трудовій діяльності.

Одним із важливих критеріїв ефективності професійної освіти є швидкість працевлаштування випускників після завершення навчання. Результати дослідження демонструють, що більшість молодих фахівців знаходять роботу протягом короткого періоду часу (рисунок 2.6) [33].

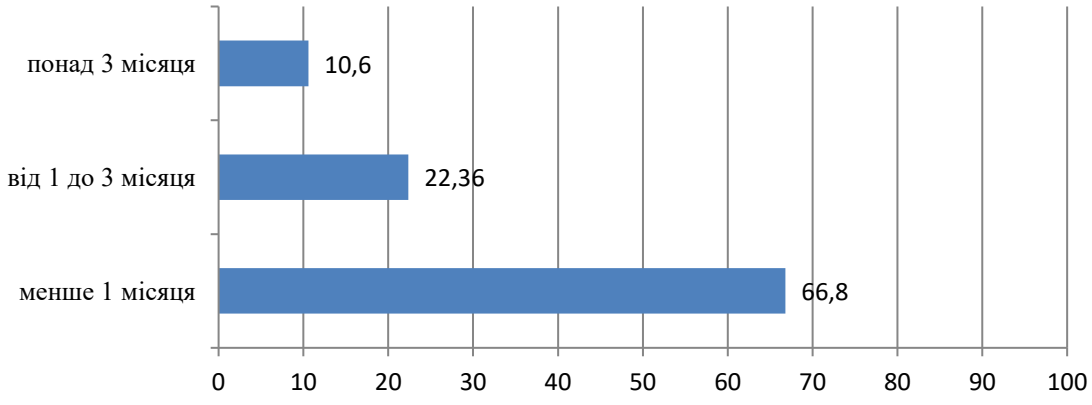

Рис. 2.6. Терміни пошуку роботи випускників закладів професійної освіти,%

Отже, майже 90% випускників знаходять роботу протягом перших трьох місяців після завершення навчання. Це свідчить про високий попит

роботодавців на кваліфікованих робітників та достатній рівень конкурентоспроможності молодих спеціалістів.

Вагоме значення має також рівень задоволеності випускників професійною освітою. Значна частина респондентів позитивно оцінює якість професійної підготовки та готова повторно обрати той самий заклад освіти і професію (таблиця 2.4) [33].

Таблиця 2.4

Рівень задоволеності випускників професійною освітою

Показник	**Значення відносно загальної кількості випускників, %**
Повторно обрали б той самий заклад освіти	83,3
Повторно обрали б ту саму професію	76,0
Високо оцінюють ставлення викладачів і майстрів	69,0
Високо оцінюють якість практичної підготовки	64,0
Добре оцінюють практичну підготовку	22,0

Отримані дані свідчать про позитивне сприйняття професійної освіти безпосередніми учасниками освітнього процесу. Високі показники задоволеності підтверджують ефективність професійної підготовки та її практичну орієнтованість.

Окремої уваги заслуговує рівень оплати праці випускників професійної освіти (рис. 2.7).

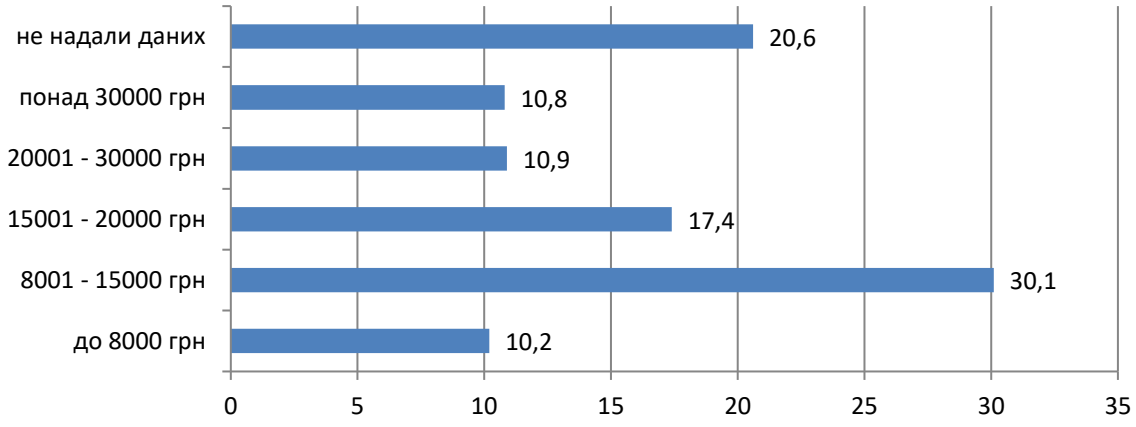

Рис. 2.7. Розподіл випускників профосвіти за рівнем заробітної плати,%

Результати дослідження свідчать, що робітничі професії можуть забезпечувати достатньо високий рівень доходів, особливо у технічних та виробничих сферах.

Наведені результати підтверджують перспективність багатьох робітничих професій та поступове підвищення престижності професійної освіти в Україні. Високий рівень працевлаштування, швидкий пошук роботи та позитивна оцінка професійної підготовки свідчать про важливу роль професійної освіти у забезпеченні економіки кваліфікованими трудовими ресурсами.

Разом із тим система професійної освіти в Україні все ще потребує подальшого вдосконалення. Важливими напрямами розвитку залишаються модернізація матеріально-технічної бази закладів освіти, оновлення освітніх програм відповідно до сучасних потреб економіки, розширення дуальної форми навчання та посилення співпраці з роботодавцями. Не менш важливим є формування позитивного суспільного ставлення до робітничих професій та підвищення престижу професійної освіти серед молоді.

Отже, потреби сучасного ринку праці мають визначальний вплив на розвиток системи професійної освіти. Саме ринок праці формує попит на нові професії, визначає вимоги до професійних компетентностей працівників та стимулює модернізацію професійної підготовки.

Для України проблема невідповідності між системою професійної підготовки та реальними потребами роботодавців залишається однією з найбільш актуальних. Ефективна взаємодія між державою, роботодавцями та закладами освіти є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності робочої сили, забезпечення ефективної зайнятості населення та економічного розвитку України.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

Ефективно організована система професійного навчання є одним із ключових чинників забезпечення стабільного функціонування ринку праці та підвищення рівня зайнятості населення. Її розвиток дає можливість зменшити диспропорції між потребами роботодавців і наявною пропозицією робочої сили. Досить часто проблема безробіття виникає не через нестачу робочих місць, а внаслідок невідповідності професійних компетентностей працівників сучасним вимогам економіки. У зв'язку з цим особливого значення набувають процеси професійної перепідготовки, підвищення кваліфікації та безперервного навчання населення, які виступають важливими інструментами регулювання зайнятості.

Професійна освіта, враховуючи виклики сьогодення, потребує постійного вдосконалення. Система освіти в Україні, зокрема професійна освіта та підготовка у закладах вищої освіти, нині функціонує в умовах складних суспільно-економічних трансформацій, пов'язаних як із процесами європейської інтеграції, так і з наслідками війни, розв'язаної росією.

За таких умов особливої актуальності набуває модернізація освітньої сфери та її адаптація до сучасних викликів. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні визначено основні напрями державної освітньої політики, серед яких важливе місце займають створення безпечного та сприятливого освітнього середовища, забезпечення умов для всебічного розвитку особистості, а також підтримка наукової й інноваційної діяльності у сфері освіти. Особлива увага приділяється розвитку дослідницької діяльності та впровадженню інноваційних технологій, що сприяють підвищенню якості освітнього процесу [7].

Сучасна система професійної освіти повинна відповідати актуальним суспільним і економічним потребам. У зв'язку з цим підготовка майбутніх фахівців має бути орієнтована не лише на формування професійних знань і

навичок, а й на розвиток здатності ефективно діяти в умовах євроінтеграційних процесів, цифрової трансформації та воєнних викликів, які постали перед Україною. Майбутні спеціалісти повинні бути готовими до вирішення складних професійних завдань, швидкої адаптації до змін та роботи в нестабільних умовах сучасного ринку праці.

Становлення та розвиток професійної освіти в Україні й країнах Європи мають спільне історичне підґрунтя, пов’язане з ремісничими традиціями та підготовкою кваліфікованих працівників для виробничої сфери. Проте між цими системами існують суттєві відмінності, насамперед щодо рівня інституціоналізації, автономності та організації управління освітнім процесом. Українська система професійної освіти тривалий час формувалася в умовах централізованого державного управління, тоді як у більшості країн Західної Європи професійна освіта розвивалася на засадах партнерської взаємодії між державою, роботодавцями та освітніми установами.

Сучасний етап реформування професійної освіти в Україні спрямований на її поступову гармонізацію з європейськими стандартами та практиками. Це передбачає впровадження дуальної форми навчання, застосування компетентнісного підходу до підготовки фахівців, а також активне використання сучасних цифрових технологій у навчальному процесі. Важливим напрямом розвитку є оновлення змісту професійної підготовки відповідно до актуальних потреб економіки та ринку праці.

Подальше вдосконалення системи професійної освіти в Україні неможливе без активізації співпраці між закладами освіти та роботодавцями. Така взаємодія повинна здійснюватися на всіх етапах підготовки майбутніх фахівців — від формування та оновлення освітніх програм до організації виробничої практики та практичної підготовки учнів і студентів. Це дозволить забезпечити відповідність змісту освіти сучасним вимогам роботодавців, підвищити якість професійної підготовки та створити випускникам додаткові конкурентні переваги на ринку праці [46].

Світовий досвід підтверджує, що високий рівень розвитку системи

професійного навчання позитивно впливає на економічне зростання держави, рівень зайнятості населення та продуктивність праці. У багатьох економічно розвинених країнах професійна освіта тісно пов’язана з потребами роботодавців та реального сектору економіки. Наприклад, у Німеччині ефективно функціонує система дуальної освіти, у межах якої навчання поєднується з практичною діяльністю на підприємствах. Такий підхід дозволяє забезпечити високу якість професійної підготовки та сприяє швидкому працевлаштуванню молоді після завершення навчання [16].

Водночас активне техніко-технологічне оновлення вітчизняних підприємств, модернізація виробництва та створення сучасних високопродуктивних робочих місць зумовлюють необхідність забезпечення економіки кваліфікованими робітничими кадрами. Сучасні працівники повинні бути здатними ефективно працювати в умовах технологічних змін, володіти не лише професійними знаннями та практичними навичками, а й ключовими компетентностями, необхідними для виконання виробничих завдань відповідно до специфіки сучасних технологічних процесів.

У зв’язку з цим особливої актуальності набуває реформування чинної системи професійно-технічної освіти та її трансформація у сучасну систему професійної освіти і навчання. Така система має стати ефективним механізмом підготовки конкурентоспроможних і затребуваних на ринку праці кваліфікованих робітників та молодших спеціалістів, зокрема майстрів і техніків, а також забезпечувати можливості для їх перепідготовки та підвищення кваліфікації відповідно до потреб економіки.

Існуюча система професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів потребує реорганізації з урахуванням як поточних, так і перспективних потреб національної економіки. За умов функціонування оновленої системи професійна освіта повинна забезпечувати вихід на ринок праці випускників професійних навчальних закладів із високим рівнем професійної компетентності та готовністю до роботи у сучасному виробничому середовищі. Водночас професійне навчання

безпосередньо на виробництві має стати основою безперервного професійного розвитку працівників упродовж усієї їхньої трудової діяльності.

У своїх наукових дослідженнях В. Радкевич [37, 38] обґрунтовує сучасні підходи до модернізації системи професійної підготовки кваліфікованих робітників для високотехнологічних виробництв. Дослідник акцентує увагу на важливості оновлення законодавчої та нормативно-правової бази, необхідної для забезпечення ефективної взаємодії між сферою освітніх послуг і сучасним ринком праці, а також підкреслює значення адаптації професійної освіти до нових економічних та технологічних викликів.

Автор підкреслює, що найкращим чином професійні компетентності можуть бути сформовані при взаємодії теорії та практики на підприємстві, оскільки застосування інноваційних технологій професійної підготовки є основою для набуття високого рівня кваліфікації та професійних компетентностей працівників [37].

У сучасних умовах рівень професійної підготовки виробничого персоналу стає одним із ключових чинників ефективної діяльності підприємств. Для підвищення якості підготовки працівників необхідно впроваджувати гнучкі, сучасні та результативні методики і технології професійного навчання. Особливого значення набувають індивідуалізовані підходи до навчального процесу, орієнтовані на досягнення високого рівня професійної компетентності та практичної готовності працівника до виконання виробничих завдань. Сучасний роботодавець зацікавлений у фахівцеві, який володіє не лише теоретичними знаннями, а й здатний ефективно застосовувати їх у професійній діяльності.

Важливим напрямом розвитку професійної освіти є також підвищення її суспільного престижу, формування позитивного ставлення до робітничих професій, розвиток культури безперервного професійного навчання та популяризація успішних прикладів професійного становлення випускників. Реалізація цих завдань потребує комплексного підходу, який має включати реформування освітніх стандартів, модернізацію матеріально-технічної бази

закладів освіти, активне залучення представників бізнесу та громадських організацій до освітнього процесу, а також створення умов для інтеграції професійної освіти із системою вищої та післядипломної освіти [46].

У наукових дослідженнях Н. Ничкало наголошується, що впровадження сучасних інформаційних, виробничих технологій і техніки нового покоління суттєво впливає на розвиток як глобального, так і національного ринку праці. У зв'язку з цим система професійної освіти потребує модернізації на основі випереджувального підходу, який дозволить адаптувати підготовку фахівців до майбутніх потреб економіки. Дослідниця також акцентує увагу на низці невирішених проблем професійно-технічної освіти, серед яких низький престиж професійної освіти та стереотипне ставлення до робітничих професій, повільні темпи оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти, а також недостатній рівень оплати праці педагогічних працівників [27].

У своєму дослідженні Маслич С. В. обґрунтовано звертає увагу на особливості організації освітнього процесу в умовах воєнного часу. Автор зазначає, що в сучасних умовах навчання переважно здійснюється за дистанційною та змішаною формами, що потребує адаптації методів і технологій професійної підготовки до нових реалій [23].

На думку Вайнтрауб М. А., особливої актуальності набуває формування у студентів культури безпеки життєдіяльності, збереження здоров'я, охорони праці та правильної поведінки у надзвичайних ситуаціях, зокрема в умовах воєнного стану [7]. Дослідник підкреслює, що серед перспективних підходів, які потребують мінімальних матеріальних і часових витрат та водночас забезпечують безпеку учасників освітнього процесу в умовах війни, найбільш ефективними є використання онлайн-платформ у дистанційному форматі, застосування сучасних цифрових технологій і ресурсів соціальних мереж, а також розміщення навчального контенту у системі Moodle. Такий контент має включати науково-методичні комплекси, сучасні методи, форми та технології навчання, а також тестові завдання для контролю та самоконтролю рівня засвоєння навчального матеріалу [7].

Розвиток професійної освіти в умовах воєнного стану, особливо у сферах охорони праці, транспортної галузі та логістики, потребує суттєвої адаптації до нових умов функціонування. Такі зміни повинні бути спрямовані на підвищення якості професійної підготовки з урахуванням надзвичайних і складних умов, спричинених війною.

Розвиток професійної освіти в умовах воєнного часу визначається низкою характерних чинників (рис. 3.1), серед яких:

– адаптація навчальних програм до сучасних викликів;

– зростання потреби у цифрових компетентностях;

– посилення співпраці з бізнесом;

– активне використання онлайн-форм навчання, що забезпечить доступність освітнього процесу.

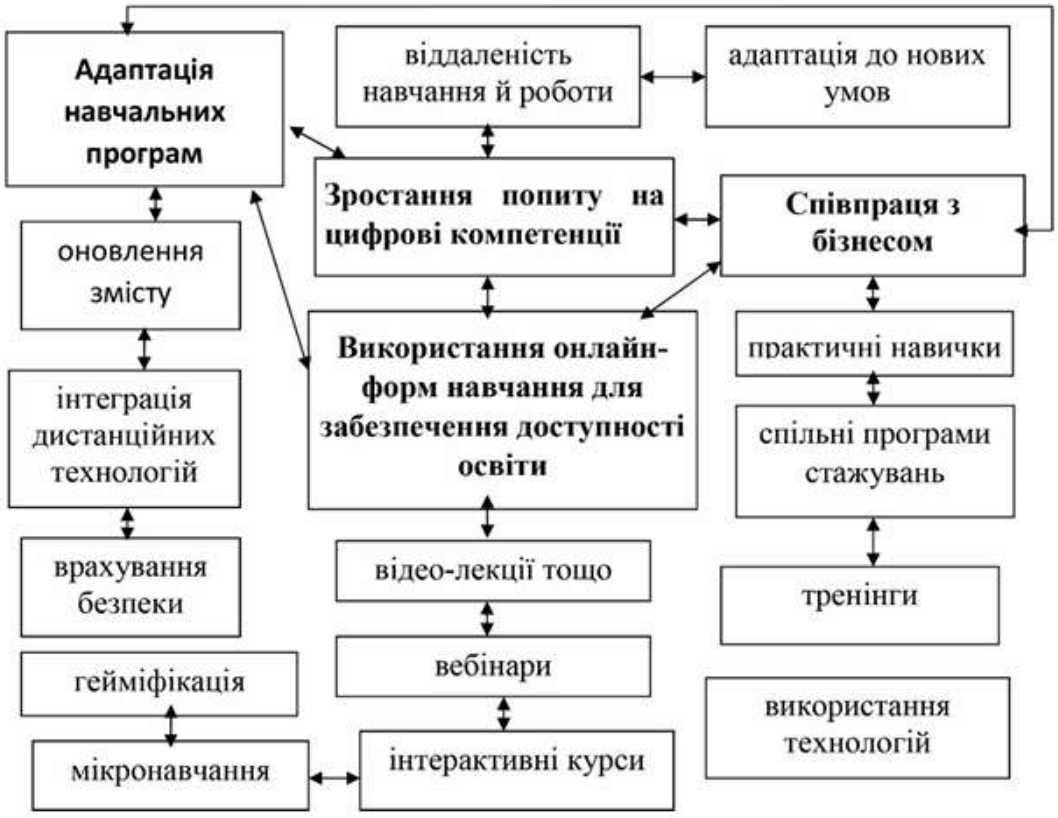

Рис. 3.1. Чинники розвитку професійної освіти України в умовах воєнного часу [7].

Серед студентської молоді дедалі більшого поширення набуває використання технологій штучного інтелекту. У зв’язку з цим у перспективі

прогнозується розвиток адаптивних навчальних платформ та активне використання штучного інтелекту для індивідуалізації освітнього процесу.

Зростання попиту на цифрові компетентності зумовлене такими чинниками:

– необхідністю адаптації до нових соціально-економічних умов;

– поширенням дистанційного навчання та віддаленої роботи;

– використанням цифрових технологій для забезпечення безперервності освітнього процесу[32].

Співпраця з бізнесом у процесі розвитку професвіти реалізується через:

– інтеграцію практичної підготовки у навчальний процес;

– організацію спільних програм стажування;

– проведення спільних тренінгів і практичних занять, які забезпечують здобувачів освіти актуальними знаннями, практичними навичками та створюють додаткові можливості для подальшого працевлаштування[25].

Для підвищення ефективності впливу професійного навчання на зайнятість населення в Україні необхідним є подальше вдосконалення державної політики у цій сфері. Важливими напрямами залишаються розвиток системи прогнозування потреб ринку праці, оновлення змісту професійної підготовки відповідно до сучасних економічних умов, розширення програм професійної перепідготовки та забезпечення доступності навчання для різних соціальних груп населення. Не менш важливим є посилення співпраці між закладами освіти, роботодавцями та державними інституціями, що дозволить формувати професійні компетентності відповідно до актуальних потреб економіки та сприятиме підвищенню рівня зайнятості населення.

У результаті реалізації цих заходів українська система професійної освіти має стати більш гнучкою, сучасною та соціально привабливою, здатною забезпечувати висококваліфікованими кадрами як національний ринок праці, так і інтеграцію в європейський освітній простір. Це створює передумови для сталого розвитку економіки та підвищення загальної конкурентоспроможності країни на міжнародній арені.

ВИСНОВКИ

Професійне навчання є одним із ключових інструментів формування людського капіталу та забезпечення якісного відтворення трудового потенціалу суспільства. В сучасних умовах професійна підготовка виходить за межі традиційної освітньої функції та перетворюється на стратегічний механізм соціально-економічного розвитку, який визначає рівень конкурентоспроможності робочої сили, сприяє підвищенню продуктивності праці та створює передумови для сталого економічного зростання. Водночас професійне навчання виступає важливим засобом адаптації населення до технологічних, економічних та інституційних змін, що відбуваються у сучасному суспільстві.

Теоретичний аналіз дозволив обґрунтувати взаємозалежність між рівнем професійної підготовки працівників та ефективністю їхньої зайнятості. Доведено, що наявність актуальних професійних компетентностей значною мірою визначає можливості працевлаштування, професійного розвитку та соціально-економічної стабільності особи. Водночас недостатній рівень кваліфікації спричиняє посилення структурного безробіття, поглиблює дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили та обмежує можливості економічного зростання. У зв'язку з цим професійне навчання слід розглядати не лише як освітній процес, а як складову активної політики зайнятості та важливий інструмент державного регулювання ринку праці.

Проведений аналіз сучасного стану професійної освіти в Україні засвідчив, що система професійного навчання функціонує в умовах значних соціально-економічних викликів, пов'язаних із демографічними змінами, цифровою трансформацією економіки, міграційними процесами та наслідками воєнного стану. Встановлено тенденцію до скорочення кількості закладів професійної освіти та контингенту здобувачів освіти, що зумовлено як об'єктивними демографічними факторами, так і зміною освітніх орієнтацій молоді. Разом із тим спостерігається підвищення значення професійного

навчання дорослого населення, що свідчить про поступове утвердження концепції безперервного професійного розвитку та зростання потреби у професійній мобільності працівників.

Дослідження впливу ринку праці на розвиток системи професійного навчання дало змогу встановити наявність суттєвого дисбалансу між структурою підготовки кадрів та актуальними потребами роботодавців. Незважаючи на стабільно високий попит на кваліфікованих робітників технічного профілю, будівельної сфери, транспорту, енергетики та виробничого сектору, система професійної освіти не завжди забезпечує підготовку фахівців у необхідних обсягах та відповідної якості. Однією з причин такого становища є недостатня інтеграція освітньої сфери з реальним сектором економіки, що призводить до розриву між змістом освітніх програм і практичними вимогами сучасного виробництва.

Важливим результатом дослідження стало виявлення основних проблем функціонування системи професійного навчання. До них належать недостатній рівень фінансового забезпечення, нерівномірний розвиток освітньої інфраструктури, моральне та фізичне зношення матеріально-технічної бази окремих закладів освіти, недостатня гнучкість освітніх програм щодо реагування на зміни економічного середовища, а також обмежений рівень взаємодії між закладами освіти, роботодавцями та органами державної влади. Сукупність зазначених факторів негативно впливає на ефективність професійної підготовки та стримує процес адаптації системи освіти до сучасних викликів.

Особливу увагу в роботі приділено обґрунтуванню перспективних напрямів удосконалення системи професійного навчання. Встановлено, що підвищення її ефективності потребує комплексного підходу, який передбачає модернізацію змісту професійної освіти відповідно до компетентнісної моделі підготовки фахівців, впровадження інноваційних освітніх технологій, розвиток цифрового навчального середовища та розширення можливостей для професійної перепідготовки дорослого населення. Важливого значення

набуває формування механізмів оперативного реагування на зміни потреб ринку праці, що дозволить забезпечити більш високий рівень відповідності професійної підготовки вимогам роботодавців.

Доведено, що одним із найбільш перспективних напрямів модернізації професійної освіти є розвиток дуальної форми навчання. Її впровадження створює умови для поєднання теоретичної підготовки з набуттям практичного досвіду безпосередньо на виробництві, сприяє формуванню професійних компетентностей, затребуваних роботодавцями, та підвищує рівень працевлаштування випускників. Ефективність дуальної освіти значною мірою залежить від активної участі роботодавців у формуванні змісту освітніх програм, організації виробничої практики та оцінюванні результатів навчання.

Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що система професійного навчання є важливим елементом забезпечення ефективної зайнятості населення та одним із визначальних чинників розвитку людського капіталу держави. Її подальша модернізація повинна базуватися на принципах гнучкості, інноваційності, практичної спрямованості та тісної взаємодії з ринком праці. Реалізація запропонованих напрямів удосконалення сприятиме підвищенню конкурентоспроможності робочої сили, зменшенню структурних диспропорцій на ринку праці, активізації процесів професійної мобільності населення та створенню передумов для довгострокового соціально-економічного розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесян Анаіт. Розвиток професійної освіти в умовах війни, повоєнного відновлення та євроінтеграції України. Інноваційна професійна освіта. 2025. № 1(22), С. 403-409. URL: https://doi.org/10.32835/2786-619x.2025.1.22.403-409

2. Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (28 жовтня 2018 р., м. Київ) : у 2 ч. - Ч. 1 / уклад. : Л.М. Капченко, С.О. Тарасюк, Л.Г. Авдєєв та ін. - К. : ІПК ДСЗУ, 2018. – 218 с.

3. Базиль Л. О. Діяльність центрів консультування з професійної кар'єри у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: суперечності та шляхи їх вирішення. Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». 2020. №1(34). С.31–35

4. Базиль Л., Орлов В. Суперечності в консультуванні з професійної кар'єри майбутніх кваліфікованих робітників. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка. 2018. № 16. С. 14–19.

5. Барабаш О. А., Чимбай Л. Л., Читаєва К. Г., Попкова Л. В Лукашова Т. В. Динаміка чисельності учнів, слухачів закладів професійної та студентів фахової передвищої освіти за період 2020–2024 рр. Аналітична записка. 2025. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2025/12/a3_dynamika-chyselnosti-uchniv.pdf

6. В Україні зросла кількість працевлаштованої молоді віком до 35 років: які професії обирають? URL: https://censor.net/n4006708

7. Вайнтрауб М. А. Розвиток професійної освіти в умовах воєнного часу. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. 2025. № 3. С. 137-143. URL: https://www.researchgate.net/publication/396242220_Rozvitok_profesijnoi_osviti_v_umovah_voennogo_casu

8. Державна служба зайнятості (виконавча дирекція Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття). Офіційний сайт. URL: http://www.dcz.gov.ua.

9. Забіяка І. Розвиток професійної освіти і навчання в Європі. Grail of Science, 2025. № 54, С. 627–631. URL: https://doi.org/10.36074/grail-of-science.18.07.2025.072

10. Завгородній Д. Відчуваєте кадровий голод? Готуйтесь співпрацювати з профтехами, радить заступник міністра освіти і науки. Як він бачить це партнерство? Forbes Україна. 2024. URL: https://forbes.ua/lifestyle/vidchuvaete-kadroviy-golod-gotuytes-spivpratsyuvati-z-proftekhami

11. Закатнов Д. О. Професійна орієнтація учнівської молоді в Україні. Аналітичний вісник у сфері освіти й науки. 2020. №11. С. 15–31. URL: https://surl.li/rgssan

12. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII, редакція від 01.01.2026, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

13. Закон України «Про зайнятість населення» № 5067-VI,, редакція від 12.09.2025, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text

14. Закон України «Про професійну освіту» № 4574-IX, редакція від 01.03.2026 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20#Text

15. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту № 103/98-ВР. Втрата чинності від 12.09.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text

16. Каракай Антоній, Савісько Мирослава. Дуальна професійно-технічна освіта в Україні: як масштабувати і збільшити участь бізнесу. 2025р. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/09/Zvit.-Dualna-profesiyno-tehnichna-osvita.pdf

17. Коляда Н., Левченко Н. Кар'єрне консультування та діяльність кар'єрних радників у підтримці працевлаштування молоді в Україні. Ввічливість. Humanitas, 2025. № 6, С.117–125.

18. Кравець С. Вітчизняні тенденції розвитку державно приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743537/1/Monografia_2024_IPO-34-45.pdf

19. Кравець С. Г. Нормативно-правове забезпечення розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. Professional Pedagogics, 2022. № 1(24), С. 127-137. URL: https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.127-137

20. Купрієвич В. О., Рожнова Т. Є. Професійна підготовка майбутніх фахівців сфери підприємництва в закладі професійної (професійно-технічної) освіти. Вісник освіти та науки. 2023. № 9(15). С. 446-453. URL: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9(15)-446-453

21. Крячко Володимир. Взаємодія бізнесу з професійною (професійно технічною) освітою для повоєнного відновлення економіки України. професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства. URL: Володимир_Крячко_Взаємодія_бізнесу_з_професійною_професійно_технічно ю.pdf

22. Лозовецька В. Т. Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці: монографія. URL: https://lib.iitta. gov.ua/id/eprint/2950/1.pdf

23. Маслич С. В. Основні вектори забезпечення якості професійної підготовки в умовах воєнного стану. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/ 733167/.pdf

24. Мережа та діяльність закладів освіти. Держстат. URL: https://stat.gov.ua/uk/datasets/merezha-ta-diyalnist-zakladiv-osvity

25. Міністерство освіти і науки України. (2024). Як профтех співпрацює з бізнесом: розповідають найбільших підприємств України. Урядовий портал. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/yak-proftekh-spivpratsiuie-z-biznesom-rozpo-vidaiut-predstavnyky naibilshykh-pidpryiemstv-ukrainy

26. МОН презентувало платформу дистанційного навчання «Професійна освіта онлайн». Міністерство освіти і науки України. 23.12.2022. URL:

https://mon.gov.ua/news/mon-prezentuvalo-platformu-distantsiynogo-navchannya-profesiyna-osvita-onlayn

27. Ничкало Н.Г. Українські концепції професійної освіти тенденції і перспективи. Теоретико-методологічні засади неперервної професійної освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711255/1/59.pdf

28. Нові правила професійного навчання: що змінилось і для кого. URL: https://kadroland.com/news/5920-novi-pravila-profesiinogo-navcannya-shho-zminilos-i-dlya-kogo

29. Освітньо-кваліфікаційні диспропорції ринку праці України: сучасні реалії та перспективи. Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД). 2025. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osvitno-kvalifikatsiyni- dysproportsiyi-rynku-pratsi-ukrayiny

30. Перелік напрямів (тем) для підвищення кваліфікації учасників професійного навчання на 2024 рік. Державна служба України з питань праці. 22.12.2024. URL: https://dsp.gov.ua/perelik-napriamiv-tem-dlia-pidvyshchennia-kvalifikatsii-uchasnykiv-profesiinoho-navchannia-na-2024-rik/

31. Помиткін Е. О., Помиткіна Л. В. Покращення суб'єктивного благополуччя студентської молоді в умовах військових дій. Наукові записки. Серія: Психологія. 2024. № 1. С. 116–123. URL: https://doi.org/ 10.32782/cusu-psy-2024-1-16

32. Порубенська Ж. Ф., Волинець Л. В., Гончар О. Б., Орлівська Т. М., Загоруйко О. І., Ягелло С. І. Інноваційна професійна освіта. ІПО НАПН України. Випуск 6(13). 2023. URL: https://conference.ivet.edu.ua/index.php/2022-1/issue/view/14/13

33. Престижність професійної освіти в Україні: результати досліджень. Освітній омбудсмен України. 2025. URL: https://eo.gov.ua/prestyzhnist-profesiynoi-osvity-v-ukraini-rezultaty-doslidzhen/2025/10/24/

34. Про реалізацію експериментального проекту щодо організації професійного навчання жінок для працевлаштування у сферах, де вони були

традиційно недостатньо представлені. Постанова КМУ № 1302 від 15.11.2024 року. URL: https://osvita.ua/legislation/proftech/93526/

35. Про реформу професійної освіти. Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/profesiyno-tekhnichna-osvita/reforma-profesiynoi-osviti/populyarizatsiya-profesiynoi-osviti-i-robitnichikh-profesiy/ profesiyna-osvita-mi-z

36. Професійне навчання. Національне агентство України з питань державної служби. URL: https://nads.gov.ua/diyalnist/profesijne-navchannya

37. Радкевич В. Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи. Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/ 705284/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%A0%D 0%B0%.pdf

38. Радкевич, В. О., Бородієнко, О. В., Кравець, С. Г. Професійна (професійно-технічна) освіта України в контексті євроінтеграційних процесів (порівняльний аналіз із країнами Європейського Союзу). Науково-аналітичні матеріали. 2020. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729185/ С

39. Ринок праці та професійно-технічна освіта: особливості взаємодії : монографія / за наук. ред. д.е.н. В.В. Близнюк ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Електрон. дані. Київ : 2021. 297 с.

40. Романіка Т. К. Молодіжне безробіття в системі соціально-економічних відносин. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини». Економіка. 2020. № 12. С. 183-188.

41. Сапельнікова Н. Л., Решетова Г. І. Професійна освіта та професійна орієнтація як інструмент прогнозування та регулювання ринку праці. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 19. С. 919-926.

42. Селецький А. В. Розвиток професійної освіти і навчання в Україні. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/01/The_development_of_ vocational_education_2016.pdf

43. Стратегія розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих держадміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад до 2027 року. (схвалена Координаційною радою з питань професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад при НАДС на засіданні 22 серпня 2023 року).

44. Сучасні та актуальні форми професійного навчання зареєстрованих безробітних. Державний центр зайнятості. URL: https://old.dcz.gov.ua/publikaciya/suchasni-ta-aktualni-formy-profesiynogo-navchannya-zareyestrovanyh-bezrobitnyh

45. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні : навч. посіб. для магістрантів зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» / [авт.-укл.: Т.О. Дороніна]. Кривий Ріг : КДПУ, 2018. 250 с.

46. Федоришин В., Кульбаба А., Магера С. Історичні витоки становлення та розвитку професійної освіти в Україні та країнах Європи (компаративний аналіз). Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2026. № 1 (100). С. 125-131. https://otr.iod.gov.ua/ojs/index.php/otr/article/view/425/415

47. Які професії найчастіше обирає молодь: дані служби зайнятості. URL: https://news.finance.ua/ua/yaki-profesii-naychastishe-obyraye-molod-dani-sluzhby-zaynyatosti

48. Якушев І.М., Раневич О.Ю. Професійна орієнтація та професійне навчання: особливості правового регулювання. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 2. С. 193-195 URL: https://lsej.org.ua/2_2025/46.pdf